

ÇATIŞMA SONRASI İYİLEŞTİRMENİN GÜVENLİK BOYUTU: KOSOVA KURTULUŞ ORDUSU (UÇK)'NIN SİLAHSIZLANDIRILMASI, TASFİYESİ VE YENİDEN ENTEGRASYONU SÜRECİ

THE SECURITY DIMENSION OF POST-CONFLICT HEALING: DISARMAMENT,
DEMOBILIZATION, AND REINTEGRATION PROCESS OF THE KOSOVO
LIBERATION ARMY (UÇK)

Altun ALTUN¹

Öz

Kosova'nın Tito döneminde elde ettiği özerk statüsü Miloseviç yönetimi tarafından ortadan kaldırılmış ve Arnavut çoğunluğun protestoları çok sert şekilde bastırılmaya çalışılmıştır. Arnavutların ilk başlarda şiddet içermeyen protestoları Sırp güçlerinin yoğun insan hakları ihlalleri nedeniyle 1997 yılında silahlı mücadeleye dönüşmüştür; ancak Sırp güçleri bu mücadeleye karşı soykırıma başlamıştır. Uluslararası toplum Bosna'da aldığı ders nedeniyle bu sefer duruma fazla seyirci kalmamış ve Nisan 1999'da gerçekleşen NATO müdahalesi ile savaş sona ermiştir. Kosova çatışmasının sona ermesi, onu başlatan gerilla ordusunun dönüşümü de beraberinde getirmiştir. Kosova Kurtuluş Ordusu (KLA-veya Arnavutça kısaltmasıyla UÇK) resmi olarak askerden arındırılmış; ancak çeşitli tezahürlerde Kosova'da yaşamın hemen hemen her alanında güçlü ve aktif bir unsur olmaya devam etmiştir. Çatışma sonrası barış sürecine geçişte silahlı örgüt üyeleri üzerinde yürütülen faaliyetler, "Silahsızlandırma, Tasfiye, Topluma Kazandırma" (DDR) başlığı altında sürdürülmektedir. Bu çalışmada, NATO liderliğindeki Kosova Gücünün (KFOR) konuşlandırılmasından ve Birleşmiş Milletler Kosova Misyonu'nun (UNMIK) kurulmasından bu yana UÇK'nın savaş sonrası dönemde silahsızlandırılması, tasfiyesi ve topluma yeniden entegrasyon süreci analiz edilmiş ve DDR programlarının ne ölçüde başarıya ulaştığı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kosova, KLA/UÇK, Eski Savaşçılar, DDR, Çatışma Sonrası, Barış İnşası, Güvenlik Sektörü Reformu.

Abstract

The autonomous status of Kosovo achieved during the Tito period was abolished by the Milosevic administration and the protests of the Albanian majority were tried to be suppressed by force. The initial non-violent protests of Albanians turned into an armed struggle in 1997 due to massive human rights violations by the Serbian forces, then, a genocide was initiated by the Serbian forces in response to this struggle. As a result of the lessons learned in Bosnia, the international community did not remain a bystander to this situation for a long time and the war was ended with a NATO intervention in April 1999. The end of the Kosovo conflict brought about the transformation of the guerrilla army that initiated it. The Kosovo Liberation Army (KLA or UÇK) was formally demilitarized, yet it has remained a powerful and active element in almost every aspect of the life of Kosovo in various manifestations. The activities carried out on members of the armed organization in the transition to the post-conflict peace process continue under the title "Disarmament, Demobilization, and Reintegration (DDR)". In this study, the post-war disarmament, demobilization, and reintegration process of the UÇK since from the deployment of the NATO-led Kosovo Force (KFOR) and the establishment of the United Nations Mission in Kosovo (UNMIK) until the present day was analyzed, and it was tried to present the extent to which DDR programs have been successful.

Keywords: Kosovo, KLA, Former Fighters, DDR, Post-Conflict, Peace-Building, Security-Sector Reform.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Hakkari Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, altunaltun@hakkari.edu.tr, Orcid: 0000-0003-2040-9965

Giriş

Balkanlar; Sırbistan, Karadağ, Bosna Hersek, Makedonya, Kosova, Hırvatistan, Slovenya, Yunanistan, Bulgaristan ve Arnavutluk'un içinde yer aldığı coğrafyadır. Bu bölge, Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte bir kaos ve çatışma süreci yaşamıştır. Kosova, küçük bir bölge ama geçmişte olduğu gibi gelecekte de büyük çatışmaların kaynağı olabilecek bir noktadadır. Kosova kelimesi Slavca'da bir çeşit "kuş ovası" anlamına gelmektedir (Karatay, 1998:36). 1990 başlarında, Amerikan istihbarat servisleri, "Balkanlar'da savaş nerede başlar" sorusuna yanıt aramışlar, "Kosova'da" karar kılmışlardı. Savaş Kosova'da başlamamış fakat Kosova'nın kısa sürede durulması güç olmuştur (Balbay, 1998:115). Özellikle Yugoslavya'nın dağılma süreci son derece kanlı olmuş 1998-1999'daki Sırp saldırılarıyla başlayan Kosova sorunu kanlı çatışmalar neticesinde çözülmüştür.

1989'da Sırpolar tarafından özerkliği iptal edilen ve 1998-1999'da çatışmaların başladığı Kosova'nın nüfusunun % 90'ı Müslüman'dır. Çatışmanın insani sonuçlarına gelince BM raporlarına göre 1.7 milyonluk nüfusun % 50'ye yakını Arnavutluk, Makedonya ve Karadağ'a sığınmıştır (Arino ve Morena, 2008:8). Kosova'daki çatışmalı süreç NATO'nun 1999 Mart'ında Sırpolarla yönelik müdahalesiyle Bosna Hersek'teki kadar büyümeden önlenmiştir. Üç ay kadar devam eden çatışmaların ardından 1999 Haziran'ında BM gözetiminde bir geçici yönetimin oluşturulduğu Kosova, BM Güvenlik Konseyi'nin aldığı 1244 sayılı karar ile kağıt üzerinde Sırbistan'a bağlı olmakla birlikte yönetim olarak BM Kosova Misyonu İdaresi (UNMIK)'ne, güvenlik ise NATO'ya (Kosova Barış Gücü: KFOR) bırakıldı. Kosova, 2006 Şubat'ında İbrahim Rugova'nın hayatını kaybetmesinin ardından iktidara gelen Haşim Taçi yönetimiyle statü müzakerelerine başlamıştır. Bir yıl kadar süren ve tarafların Viyana'daki eski Finlandiya Cumhurbaşkanı Marti Ahtisaari yönetiminde devam ettirdikleri statü görüşmelerinin sonucu, Şubat 2007'de açıklanmıştır. Marti Ahtisaari Kosova'ya gözetim altında bağımsızlık öngören kararını açıkladığında ise Sırp tarafı bunu hiçbir zaman kabul etmeyeceğini belirtmiştir. 17 Şubat 2008'de bağımsızlığını ilan eden Kosova, 2013 Eylül'üne kadar 101 ülke tarafından tanınmıştır. Kosova'daki bağımsızlık ilanının ardından, denetim, Birleşmiş Milletlerden Avrupa Birliği'ne geçmiştir. Kosova ile Sırbistan arasındaki özerk bölge sınırı, ülke sınırı haline gelirken, Avrupa'nın 50. Ülkesi olan Kosova'da Avrupa Birliği ülkelerinden 1900 polis ve yargı mensubu görev yapmaktadır (Arı, 2013:182-188).

Bu çalışma, Kosova Kurtuluş Ordusu'nun silahtan arındırma ve dönüşüm taahhüdünü 1999'da kabul etmesini takiben, Kosova Kurtuluş Ordusu'nun eski savaşçıları ile uluslararası aktörler arasındaki işbirliğini ele almaktadır. BM'nin 1244 sayılı Kararı Arnavut silahlı gruplarının parçalanması çağrısında bulunsa da, Taahhüt aslında UÇK'nın bir uzantısı ve yarı ordu olarak görülebilecek yeni bir örgüt olan Kosova Koruma Birlikleri'ni kurdu. Liberal barışın tipik bir başarısı olmaktan çok, KPC, UÇK direnişinin ve Kosova'daki DDR politikasının ortak üretimini sonucuydu. Barış inşacıları, barışı uygulamak için işbirliğine ihtiyaç duyduklarından, UÇK'nın bazı taleplerini karşıladılar. Bu müzakere sürecinin bir sonucu olarak KPC, bir yandan silahlı mücadeleden vazgeçip örgütlerini siyasi partilere dönüştüren pragmatik savaşçılar ve diğer yandan uluslararası yöneticiler arasında bir ittifaka izin veren melez bir varlık olarak görülebilir. Sonuç olarak, uluslararası müdahaleler, bazı grupları güçlendirip diğerlerini zayıflatarak, içinde buldukları toplumlar üzerinde önemli etkiler yaratmaktadır. UÇK mensupları NATO müdahalesi ile savaşı kazanan tarafta oldukları için içinde yaşadıkları toplum tarafından kahraman olarak saygı görmüştür. 1999 sonbaharında çok sayıda mültecinin geri dönüşü, yaklaşan kış mevsimi ve Arnavutların azınlık gruplara karşı oç alma amaçlı saldırıları bir an önce güvenliğin sağlanması ve istikrarın temini ihtiyacını ön plana çıkarmıştır.

Çatışma sona erdiğinde ve NATO kuvvetlerinin Kosova'ya konuşlandırılması tamamlandığında ülkedeki en büyük zorluklardan biri Kosova'nın tamamen silahsızlandırılmasıydı. Çatışma, NATO ile Yugoslav Ordusu arasında BMGK'nın (Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi) Kosova ile ilgili 1244 sayılı Kararını onayladığında dikkate alınan Kumanovo Anlaşmasının imzalanmasıyla sona erdi. Bu karar, açıkça Kosova'nın seferber edilmesi ve yeniden inşası çağrısında bulunmuştur. UÇK, Kosova tarihinde nispeten kısa bir süre varlık göstermiş ve 1990'ların ikinci yarısında hakim konuma gelmiştir.

1989'da Kosova'nın özerkliğinin anayasaya aykırı olarak iptal edilmesi ve ardından 1990'ların başlarında Sırlar tarafından uygulamaya konulan fiili apartheid² sistemi Arnavutların Kosova Halk Hareketi (LDK) partisi tarafından yönetilen paralel bir fiili hükümet kurmalarına yol açtı. Belgrad'ı boykot ederek sivil ve şiddet içermeyen direnişi savunmuşlardır. 1995 Dayton Bosna-Hersek Barış Anlaşmaları, Kosova'yı uluslararası gündemde kenara itmiştir. Barışçıl direniş ise Sırp baskısını geri püskürtmek için çok zayıf kalmıştır. UÇK, Kosova'yı silahlı mücadele yoluyla Sırlardan kurtarmak için kurulmuştur. Giderek artan halk desteği, diasporadan mali destek ve gerilla savaşında elde edilen açık başarı hedefiyle hakimiyet kazanmıştır.

UÇK, bir başkası tarafından ezilen bir etnik gurubun çıkarlarını ve endişelerini temsil ederken diğer direniş ve kurtuluş hareketlerine benziyordu. Bununla birlikte, UÇK anlatısı ve Kosova'nın yakın tarihi de kendi benzersiz gelişim çizgisini takip etmiştir. Kosova'da direnişinin bazı aşamaları vardır. Barışçıl direniş ve silahlı mücadele, çatışmanın sonuna kadar paralel bir varoluşa yol açmıştır. Başta ABD, Avrupa Birliği ülkeleri olmak üzere uluslararası aktörler, 1999 Rambouillet barış görüşmelerinin fiyaskosunun ardından aktif bir askeri rol üstlenmişlerdir. NATO, Sırbistan'ı 78 gün bombalayarak egemen bir devlete ilk askeri müdahalesini başlatmıştır. Savaştan sonra BM, Kosova'nın yönetimini devraldı ve KFOR³ vatandaşların güvenliğini sağladı. UÇK savaşçıları, uluslararası gözetim altında yeni kurulan sivil polis ve acil durum teşkilatlarına geçmiştir. Yaklaşık on yıldan sonra Kosova, Sırbistan'dan fiili ve yasal olarak ayrılmış ve 2008 yılında bağımsızlığını ilan etmiştir (Bekaj, 2010).

1. Silahsızlandırma, Tasfiye ve Topluma Kazandırma (DDR)

Silahlı çatışmalar sonrasında uzun süreli bir barış için güvenli bir ortamın yaratılması ve sürdürülmesinde çatışma yönetimi son derece önemlidir. Çatışma, siyasi, ekonomik, kültürel, inanç ve felsefi bir hedefe ulaşmak için karşılıklı bağımlı olan örgütlü taraflarca kişi, grup, millet ve devletler gibi içsel ve çevresel potansiyel, algısal ya da gerçek tehdit ya da engellere karşı verilen yoğunluk derecesi ve şiddet düzeyi farklılık arz eden, gizli ya da açık bir mücadeleden oluşan geçici bir süreçtir. Çatışma yönetimi, çatışmayı iyi veya kötü biçiminde sınıflandırmaktansa çatışmanın faydalı ve yararlı boyutlarını görmeyi amaçlamaktadır (Akyeşilmen, 2013).

² Güney Afrika Cumhuriyeti'nde ırkçı beyaz azınlığın, zencilere ve beyaz olmayan diğer etnik gruplara karşı uyguladığı, beyaz ırkın üstünlüğünün korunmasını amaçlayan ırk ayrımı politikasıdır.

³ NATO, Kosova'da barış ve istikrarı inşa etmeye yönelik daha geniş uluslararası çabaları desteklemek için Haziran 1999'dan beri Kosova'da bir barışı koruma operasyonuna liderlik etmektedir. NATO liderliğindeki Kosova Gücü veya KFOR, Mart 1999'da İttifak tarafından o sırada ortaya çıkan insani felaketi durdurmak ve tersine çevirmek için başlatılan 78 günlük hava harekatı sonrasında konuşlandırılmıştır. Kosova'nın 17 Şubat 2008'de bağımsızlığını ilan etmesinin ardından, İttifak, Güvenlik Konseyi aksini kararlaştırmadıkça, Aralık 2007'de Dışişleri Bakanları tarafından kabul edildiği üzere, KFOR'un 1244 sayılı BM Güvenlik Kararı temelinde Kosova'da kalacağını bir kez daha teyit etmiştir. NATO'nun şu anda Kosova'da, etnik kökenleri ne olursa olsun tüm vatandaşlar için güvenlik ve istikrarın korunmasına yardımcı olmak üzere konuşlandırılmış yaklaşık 15.900 KFOR askeri bulunuyor. KFOR, <https://www.rks-gov.net/EN/f255/security/kfor>, 14.07.2021.

Çatışmalar sona erdiğinde eski savaşçılara ne olacağı sorunu ortaya çıkmıştır. Uluslararası savaşların ardından eski savaşçılar arasında barışı tehdit edebileceğine dair çok az endişe vardır. Ancak iç savaşlar sona erdiğinde, birkaç alternatifi olan silahlı unsurların varlığının kazanımlarını pekiştirme isteği tehdit oluşturacaktır. DDR (Disarmament, Demobilization and Reintegration) programları uluslararası toplum tarafından bu tehditlere bir yanıt olarak gelişmiştir. Çatışma sonrası bir ortamda başlıca endişe yeni bir çatışmayı önlemek olmuştur. DDR programlarının tekrarlayan bir savaş riskini çeşitli şekillerde azalttığı düşünülmektedir. Bunlar, Silahların bulunabilirliğini azaltmak, Eski savaşçıları coğrafi olarak dağıtmak ve sosyal ağlarını bozmak, Eski savaşçılara çatışmayla ilgisi olmayan ekonomik fırsatlar sağlamak, Yeniden yapılanma dahil olmak üzere eski savaşan taraflar arasında güven oluşturmak, Hükümetlerin barış getirilerini gerçekleştirmelerine yardımcı olmak şeklinde sıralanabilir (Wohl ve Sambanis, 2010:1-7).

Güvenlik yönetimi konuları reform dahil güvenlik sektörü ve hukukun üstünlüğünü pekiştirmek artık giderek artan bir şekilde öncelikli barış inşası görevleri olarak kabul edilmektedir. Örneğin BM şu anda etkili DDR'yi kapsamlı ve sürdürülebilir barışı korumanın parçası ve çatışma sonrası devletlerde barış inşası stratejisi olarak kabul etmektedir. BM bağlamında DDR yalnızca çatışma sonrası oluşan güvenlik boşluğu için gerekli değildir aynı zamanda demokratik iyi bir yönetim için tehditleri ortadan kaldıran da bir işlemdir (Knight, 2009:33).

DDR bir ülkede devam eden çatışmalar sonrasında uzun süreli bir barış için yeterli güvenlik ve asgari ihtiyaçları karşılayan bir ortamın sunulması devam ettirilmesini sağlayan süreçlerden biridir. Bu süreç, silahsızlandırma, tasfiye ve bütünleştirme aşamalarından oluşmaktadır. DDR sürecinin başarısı, çatışma sonrası pek çok iyileştirme normale dönme proje ve programlarının bütüncül bir biçimde uygulanmasına bağlıdır. İki çeşit DDR programı vardır: İlki, mutlak bir zafer sonucunda başlatılan programlardan oluşurken ikincisi belirgin bir kazanan tarafın olmadığı barış süreçlerinde uygulanan çatışma yönetimi açısından daha anlamlı olan DDR programlarıdır. Yalnızca bir ateşkes ve antlaşmanın yapılması uzun dönemli bir barışın tek başına garantisi olarak kabul edilmesi bir sonuçtan çok başlangıcı oluşturmaktadır. Aksine, çatışma sonrası oluşan çoğu güvensiz ortam, çatışmalı döneme nispetle toplum için çok daha fazla tehdit oluşturabilmektedir.

DDR programlarının uygulamaları barış sürecini olumlu veya olumsuz biçimde etkileyebilmektedir. Çatışan örgütlerin savaşçıların tasfiyesinde yaşanan sorunlar barışı tehlikeye atabilir. Bundan dolayı DDR barış süreçlerinin temel taşı oluşturmaktadır. Fakat, silahsızlandırma, tasfiye ve eski savaşçıların aileleri ve toplumla yeniden entegrasyonlarının sağlanması, maliyetli, zaman alan ve uzun bir süreçtir.

Müdahale edilen tüm çatışma alanlarında olduğu gibi uluslararası toplumun Kosova'da da müdahale sonrası baş etmesi gereken en önemli sorun çatışan grupların DDR yönetilmesi olmuştur. DDR programında tanımlanan üç aşamalı program eski savaşçılara silahlı mücadeleden daha mantıklı çözüm alternatiflerinin olduğunu göstermektedir. Ancak bu fonksiyonu sürdürebilmesi için DDR programlarının, üzerinde uygulanacak kişilerin ihtiyaç, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda hareket edilmelidir. Bu sürecin doğrusal bir biçimde silahsızlandırma, Tasfiye ve Toplumla Kazandırma sıralamasıyla gerçekleştiği kabul edilmektedir.

Tablo 1: DDR İşleminin Üç Aşaması

Faz	Destek
Silahsızlandırma	Askerlerin toplanması, belgelenmesi, silahların toplanması ve bazen imhası
Tasfiye	Askerlerin barınağı Temel ihtiyaçların karşılanması: yemek, ilaç, barınma, giyim, temel eğitim, danışmanlık Nüfus sayımı Tahliye belgeleri Yeniden yerleştirme paketi Memlekete ulaşım
Topluma Kazandırma	İş yaratma ve yerleştirme Eğitim ve öğretim Alet Setleri, giyim, gıda, konut malzemeleri sağlanması Tarım arazilerinin dağılımı Kredi şemaları Psikolojik Danışmanlık Doğrudan mali yardım-nakit ödemeler, krediler

Kaynak: (Banholzer, 2013:18).

Silahsızlandırma: Ülke çapında ulusal ordu dışındaki silahlı güçler ile sivil halkın ellerinde bulunan küçük çapta silah, cephane, patlayıcı, hafif ve ağır silahların toplanması, kontrolü, yok edilmesidir. Silahsızlandırma süreci genellikle ilk adımdır ve savaşçıların bir araya getirilmesi, silahların toplanması ve belgelenmesi ve daha fazla yardım ve fayda için uygunluğun değerlendirilmesi için silahsızlandırılmış askerlerin doğrulanması ve sertifikalandırılmasını içerir. Bu modülün kısa vadeli amacı, bireylerin sahip olduğu silahların sayısını azaltarak ve savaşan taraflar arasında güveni yeniden tesis ederek güvenliği yeniden artırmaktır. Uzun vadede bu sürecin özellikle küçük silahların dolaşımını ve karaborsa yoluyla diğer ülkelere yayılmasını engellemesi amaçlanmıştır (Banholzer, 2013:16).

Tasfiye: Ulusal ordu dışındaki askeri yapılanmaların dağıtılması ve terhis edilmesidir. Tasfiye etme “aktif savaşçıların silahlı kuvvetlerden resmi ve kontrollü tahliyesi” olarak tanımlanmaktadır. Süreç genellikle geri dönen savaşçılar için ikametgah sunan kabul merkezlerinin sağlanmasıyla başlamaktadır. Terhis programları, eski savaşçıların sivil hayata yeniden girmeleri için hazırlanmaları ve desteklenmeleri ile devam etmektedir. Terhis safhası sırasında askerler genellikle terhis mahallerinde veya kamplarda kantonlanır. Savaşçılar komutanlarından ayrılır ve sonunda memleketlerine veya yeni yaşam alanlarına gönderilir. Bazen savaşçıların bir kısmı bu uygulamadan muaf tutulur ve işleyen bir askeri organı sürdürmek için normal silahlı kuvvetlere entegre edilir. Örneğin Fildişi Sahili’nde, hedeflenen 10.000 savaşçının yaklaşık yarısı orduya katılırken diğerleri terhis edilmiştir. Tasfiye etme sürecinde eski savaşçılar tıbbi kontroller, bulaşıcı hastalıklar hakkında bilgi, nakit ödemeler, alet setleri veya mesleki eğitim seansları şeklinde acil destek alabilirler (Banholzer, 2013:16).

Topluma Kazandırma: Terhis edilen askerlerin ve yakınların toplumsal yaşama yeniden bütünleşmelerini sağlayan önlemleri içermektedir (Akyeşilmen, 2013). Belki de en zor aşama eski savaşçılar sivil hayata geri dönmek zorunda olduklarında başlamaktadır. Bazı savaşçılar saygıyla kahraman olarak karşılanırken, diğerleri akrabaları tarafından reddedilebilmektedir.

Bu aşamadaki temel amaç, eski savaşçıların işgücü piyasası tarafından emilmesi, böylece gelir getirici faaliyetlere erişmeleri ve onları topluluklarının sosyal ağlarına entegre etmeleridir. Bu sadece kayıp istihdam ve maaşlarının yerini almakla kalmaz, aynı zamanda gazilerin yeni sivil ortamlarında aidiyet ve refah duygusu geliştirmelerini sağlamaktadır. Yeniden entegrasyon önlemleri kabaca üç kategoriye ayrılabilen çok çeşitli destek girişimlerini içerir: ekonomik yardım, eğitim ve psiko-sosyal destek (Banholzer, 2013:16).

Ekonomik Yardım: Mali yardım genellikle tek seferlik ödemeler, aylık kiralar veya birkaç ayrı taksit şeklinde verilir. Eski bir savaşçının aldığı para miktarı ülkeler ve programlar arasında değişiklik göstermektedir. Kosova’da eski savaşçılar oryantasyon programından ayrılırken tek seferlik 11 ABD Doları ve bazı aylar için 25 ABD Doları ödeme yapılmıştır. Demokratik Kongo Cumhuriyeti’nde geri dönen savaşçılara en düşük mali yardım seviyelerinden biri bir defalık verilmiştir. Liberya ve Ruanda’daki savaşçılar sırasıyla 300 ABD Doları ve 350 ABD Doları alırken, Endonezya’daki askerlere üç taksitte 500 ABD Doları ödenmiştir. Bazı durumlarda tazminat miktarı bireyin askeri rütbesine bağlıdır. Burundi’de kayıtlı personel sadece 91 ABD Doları alırken komutanlara 586 ABD Dolarına kadar ödeme yapılmıştır (Carames, Fisas ve Sanz, 2007:32).

Eğitim: Uygun becerilere sahip olmayan kişiler temel eğitim ve mesleki eğitim alabilir ve sonunda iş bulma ve iş kurma konusunda yardımcı olabilirler. Bu tür bir desteğin sağlanması daha çok küçük STK’lara yöneliktir. Örneğin Kuzey Uganda’da, Norveç Mülteci Konseyi 1997’den beri savaştan etkilenen gençler için bir yıllık bir program sunmuştur. Temel eğitime ek olarak, ergenlere insan hakları ve demokrasi dersleri verilmektedir. Daha sonra yemek pişirme, terziilik, marangozluk veya tuğla döşeme eğitimi arasında seçim yapabilmektedirler.

Psikososyal destek: Biraz daha az öne çıkan bir başka alan da psikososyal destektir. Amacı, eski savaşçıların günlük yaşamlarında sosyal ve psikolojik refahlarını ilerletmenin yanı sıra, sosyal ilişkiler kurma, kariyer yapma ve topluluklarıyla ilişki kurma yeteneklerini beslemektir (Banholzer, 2013:17).

2. DDR Süreci ve Kosova Koruma Gücü: UÇK’dan TMK’ya (Kosova Savunma Birlikleri)

Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra Sırp hegemonyası üzerine temellendirilen ve diğer halkların baskı altına alındığı bir yapı olan Sırp, Hırvat ve Sloven Krallığı Aralık 1918’de kurulmuştur. Bu dönemde hem etnisite hem de din açısından ülkedeki baskın gruptan farklı olan Arnavutlar ülke yönetiminde de söz sahibi olamamıştır. Arnavutlar üzerinde dil ve demografi alanlarında baskılar yoğunlaşırken Arnavutça okullar kapatılmış, Arnavutça basın-yayın organlarının faaliyetlerine de izin verilmemiştir. Yine bölgenin demografik yapısını değiştirmek için bölgeye sistematik olarak Sırp yerleştirilmiştir. Bu politikalara karşı Arnavutların tepkisi iki şekilde gerçekleşmiştir. Birincisi “Kaçak” adını verdikleri Sırp karşıtı ayaklanmaları başlatmak, ikincisi ise Arnavutluk’a ya da diğer komşu ülkelere göç etmek olmuştur. Kolonileştirme politikaları sonucunda 1921 nüfus sayımına göre Kosova’daki Arnavutların oranı % 65.8 iken 1939 yılında bu oran % 54.4’e düşmüş buna karşılık Sırpların oranı % 21.1’den % 33.1’e çıkmıştır (Coşkun, 2010:56).

İkinci Dünya Savaşı sırasında ise Yugoslavya Komünist Partisi ile onun korumasında olan Arnavut Komünist Partisi arasında Kosova’nın hangi ülkeye ait olacağı konusunda tartışmalar yaşanmıştır. Yugoslav Halkları 1946 yılında Tito liderliğinde, Makedonya, Sırbistan, Slovenya, Karadağ ve Bosna-Hersek Cumhuriyetlerini tanıyan bir anayasa ile Yugoslavya Halk Cumhuriyetini kurmuşlardır. Kosova ve Voyvadinada ise aynı anayasa ile Sırbistan Cumhuriyeti’ne bağlı hale gelmişlerdir (Radan, 2002: 147). Kosovalı Arnavutlar açısından 1968 yılı ise dönüm noktası olmuştur. Yeni yasal düzenlemeye göre 1969 yılından

itibaren Arnavutluk bayrağını bir sembol olarak asmalarına izin verilerek Kosova neredeyse cumhuriyete eşdeğer yetkilerle donatılmıştır.1974'te ise Voyvodina ile birlikte özerklik elde ederek federasyondan ayrılma hakkı verilmesiyle 1968'den daha ileriye taşınmıştır. Tito'nun 1980 yılında ölümünün ardından Arnavutlar için zor bir dönem başlamış ve üzerlerindeki baskı artmıştır. Miloşević'in 1989'da Kosova ve Voyvodina'nın özerkliklerini kaldırarak Sırbistan'a bağlı bölge haline getirmesi, Kosova'daki kırılğan dengeyi iyice bozmuş ve Yugoslavya'nın dağılma sürecini hızlandırmıştır (Coşkun, 2010:57).

Bosna Hersek'te 1991-1995 yılları arasında uygulanan etnik soykırım Kosovalıları kaygılandırmış ve bağımsızlıktan başka seçenек bırakmamıştır. Arnavutlar Sırp baskısı şiddet boyutuna ulaşip arttıkça kendilerine yönelik yapılan ayrımcılığa tepki gösteren Kosovalı Arnavutlar kendilerini savunmak için askeri bir örgüt olan "Kosova Kurtuluş Ordusu"nu (Ushtria Çlirimtare e Kosoves-UÇK) kurmuşlardır. Kosova Lideri Rugova'nın barışçıl yollarıyla sürdürülmeye çalışılan Kosova'nın bağımsızlık ve birleşmeye dair politikalarına rağmen Yugoslavya'nın dağılmasından itibaren geçen zaman zarfında hem uluslararası boyut kazanamamış hem de çözümlenememiştir. Dayton Anlaşması Kosova Arnavutları için bir dönüm noktası olmuş ve 1995 yılına gelindiğinde Yugoslavya artık resmi olarak dağılmış, ancak ülkenin pek çok yerinde etnik çatışmalar devam etmiştir (Akyeşilmen, 2013) Kosova'dan Dayton Anlaşması'nda söz edilmemesi Rugova'nın barışçıl siyasetinin etkinliğini kaybettirmiş ve UÇK'nın rolünü giderek arttırmıştır (Emin, 2014:17; Kadriaj, 2008:28). UÇK, bağımsızlık savaşı çerçevesinde Sırp özel polislerine ve onların Arnavut işbirlikçilerine yönelik saldırılar düzenlemiştir. 1997 içerisinde altı Sırp özel polisi ve on Arnavut bu örgüt tarafından öldürülmüş ve Aralık ayında askeri bir uçağı düşürmüşlerdir. Sorumluluk alanı içine Karadağ ve Makedonya'yı da alan ve Kosova'daki Skenderay şehri yakınında kurtarılmış bölge oluşturduğu ispatlanan örgüt, 1998'in ilk günlerinde Makedonya'da arka arkaya üç bombalama eylemini de üstlenmiştir (Karatay,1998:137-138).

1715

NewYork Times'in 24 Şubat 1999 tarihli yazısında ABD Dışişleri Bakanı Albright'ın Washington'un Kosova'nın dostu olduğu yönünde açıklamalarına yer verilmiştir. Albright, UÇK'daki subayların, Afrika Ulusal Kongresi'nin (ANC) Güney Afrika'da yaptığı gibi kendilerini bir gerilla grubundan, bir polis gücüne veya siyasi varlığa dönüştürmek için eğitim alacaklarını söylemiştir. Burada ABD politikası, ANC ve UÇK dönüşümünün karşılaştırılması yapılarak, UÇK'nın iyi niyetinin kazanılması ve örgütü şiddete olan eğiliminden uzaklaştırma stratejisiydi (Craig ve West, 1999).

UÇK siyasi yanını da oldukça öne çıkarmış ve Kosova'da kontrol altında bulundurduğu yerlerde sivil işlerin idaresine ve düzenin sağlanmasına azami çabayı göstermiştir. Genelkurmay'ın önde gelen isimlerinden ve aynı zamanda UÇK sözcüsü olan Yakup Krasiniçi sivil faaliyetlere verdiği önemle tanınmıştır. Bu özellikleri çerçevesinde, Arnavutların 18 Mart 1999'da Rambouillet'de imzalamayı kabul ettiği anlaşma UÇK'nın uluslararası denetime açık bir iç güvenlik örgütüne dönüştürülmesini de öngörmektedir. Rambouillet anlaşması yedi bölümden oluşuyordu ve her iki taraf için de en önemli kısmı son bölümüydü. Bu bölüm Kosova'da nihai çözüme karar vermek için uluslararası bir toplantı yapılacağını belirten bir paragrafla noktalanıyordu. Sırp uluslararası toplantıya bağımsızlığa kapı aralayacağı korkusuyla karşı çıkmıştır. Yine aynı bölümde, "Çokuluslu Askeri Güç" başlığı altında NATO'nun anlaşmaya uyulmasını sağlamak üzere bölgeye davet edileceği belirtilirken Sırp ise bunu egemenliklerinin ihlali olarak görmüşlerdir (Tılıç, 1999:134).

UÇK açısından asıl sorunlu olan bölüm ise silahsızlanma ile ilgili bölümde şu ifadeler yer veriliyordu."Anlaşmanın yürürlüğe girdiği 30 gün içinde, UÇK silahlarını kayıtlı depolarda depolayacak. Bu sürede, UÇK üniforması giymeye son verilecek. Kosova'daki

bütün Yugoslav askeri birlikleri ve İçişleri Bakanlığı'na bağlı polisin uygun bulunan bölgelerde konuşlanması için beş gün olacak. 90 gün içinde ordu personeli ve teçhizatının yüzde 50'si Sırbistan'daki diğer alanlara çekilecek. İçişlerine bağlı polis tedricen azaltılıp 1 yıl içinde tamamen çekilecek." Varlığının esas kaynağını silahlı gücünden alan UÇK, süreç sonucu bağımsızlık kazanacakları beklentisiyle bu şartları kabul etmiştir (Tılıç, 1999:135).

21 Haziran 1999'da Hashim Taçi, UÇK'nın 20 Eylül 1999'dan itibaren askeri bir örgüt olarak varlığını sona erdireceği bir "Askerden Arındırma ve Dönüşüm Taahhüdü" imzalamıştır. Taçi'nin UÇK'nın dönüşümü konusundaki politikası üç bileşene bölünüyordu. Bir kısmı yeni bir siyasi parti olacak, bir diğeri yeni Kosova Polis Teşkilatı'na (KPS) katılacak ve üçüncüsü yeni bir silahlı kuvvet olacaktı. Bu tamamen yeni bir ordu değil, genellikle ABD Ulusal Muhafızlarına benzeyen bir yapı olacaktı. Buna ek olarak, UÇK'nın pek çok üyesi Kosova Arnavut toplumuna geri asimile edilmek üzere tamamen ayrılacaktı (International Crisis Group, 2000).

Kosova'da UÇK'nın DDR süreci ile silahsızlandırılıp, tasfiyesinin ve yeniden entegrasyonun sağlanması süreci belli yasal metinlere dayandırılmıştır. Bunlar, BM Güvenlik Konseyi kararı 1244, 10 Haziran 1999, Askersizleştirme ve Dönüşüm Anlaşması, 21 Haziran 1999, UNMIK Yönetmeliği 1999/8, 20 Eylül 1999, KFOR komutanı tarafından yayınlanan İlkeler Beyanı ve Kosova için anayasal çerçeve taslağından oluşmaktaydı.

Ancak uygulamada bu anlaşmaların uygulanmasında da zorluklarla karşılaşmıştır. Sınırlı fırsatları yansıtan zor sosyo-ekonomik durum gelecekteki güçlere entegrasyonu zorlaştırmıştır (Qehaja , Kosumi ve Qehaja, 2010).

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin (BMGK) 1244 (1999) sayılı kararı ile Kosova'da askeri unsurların yerleştirilmesi ve bu çerçevede NATO'nun öncülüğünde "Kosova Görev Gücü" olan KFOR'un hareketi, "Operation Joint Guardian" ismi altında başlamıştır (Kadriaj, 2008:70). UÇK'nın silahsızlandırılması NATO'nun ilk önceliklerinden biriydi ve askerden arındırma için yapılan anlaşma bunun için yasal çerçeveyi sağladı. NATO için, UÇK'nın tamamen feshedilmesi ve savaşçıların sivil hayata dönmesi, herhangi bir halefiyeti önlemek için gerekliydi ve savaş sonrası Kosova'da UÇK yapılarını başka bir güvenlik mekanizmasına dönüştürmek istiyordu. Bununla birlikte, UÇK'nın mirasının devamı Kosova için önemli bir sembolik değer taşıyordu. Arnavutlar ve nüfusun büyük bir çoğunluğu UÇK'yı ülkenin ordusu olarak görüyordu (Marjamaki, 2016:35). 1244 (1999) sayılı karar uyarınca KFOR UNMIK bölgeye gelinceye kadar güvenliği, kamu ve hukuk düzenini yerine getirmekle görevlendirilmiştir. BMGK'nın 1244 sayılı kararının şartlarına uygun ve mutabık kalınan yükümlülükler dikkate alınarak UÇK ve KFOR arasında 20 Haziran 1999 tarihinde bir taahhüt Anlaşması imzalanmıştır. Bu taahhüt Anlaşması'na göre;

- Taahhüt UÇK tarafından çatışma bölgelerinde ateşkesi ardından askerden arındırmayı ve sivil topluma yeniden entegrasyonu içermektedir.
- UÇK KFOR'un varlığını kabul edecektir. KFOR ve geçici yönetimin talimatları doğrultusunda güç kullanımından vazgeçmeyi taahhüt edecektir.
- Kosova ve komşu ülkelerdeki tüm UÇK güçleri bu taahhüt hükümlerine uyacak, düşmanca ve kışkırtıcı her türlü eylemden kaçınacaktır.
- UÇK Komutanı tüm birimlerine ve personeline Yugoslavya güçleri ile temas sağlanmaması için talimatlar vermeyi taahhüt edecektir.
- Tüm silahların ateşlenmesi ve patlayıcı cihazların kullanımı durdurulacaktır.
- Herhangi bir mayın döşenmeyecek, yollarda kontrol noktaları olmayacak ve koruyucu engeller koyulmayacaktır.
- KFOR'un onayı olmadan askeri, güvenlik ve eğitimle ilgili faaliyetler verilmeyecektir. Binaların, tesislerin ve yapıların yıkılmasına izin verilmeyecektir.

- Kosova'da hiçbir sivile saldırılmayacak ve alıkonulma olmayacaktır.
- UÇK, herhangi bir misilleme, karşı saldırı ve tek taraflı eylemde bulunmamayı kabul eder.
- Belirli görevleri yerine getirmek için KFOR tarafından görevlendirilen Sırlara müdahale etmemek.
- UÇK, KFOR'un belirlediği alanlar dışında silah kullanmayacaktır.
- Anlaşmanın imzalanmasından dört gün içinde, UÇK tüm savaş pozisyonlarını, uygulama noktaları kapatılacak ve mayınların işaretlemesi yapılacaktır.
- UÇK Komutanı KFOR Komutanına yukarıdaki hususların tamamlandığına dair haftalık ayrıntılı rapor hazırlayacaktır.
- Anlaşma imzalandıktan dört gün içinde KFOR komutanı başkanlığında Ortak Uygulama Komisyonu (JIC) kurulacaktır.
- UÇK askersizleştirme ve dönüşüm için, KFOR tarafından belirlenen prosedürleri izleyecektir.
- UÇK 7 gün içinde güvenli silah depolama alanları kuracak, mayınları temizleyecek ve KFOR'a kaydolacaktır.
- İmzadan 29 gün sonra, otomatik olmayan uzun namlulu silahların tutulması KFOR'un iznine tabidir.
- 30 gün içinde, UÇK'nın yerel kökenli olmayan personeli Kosova'dan geri çekilecektir.
- 30 günden 90 güne kadar silah depolama yerleri UÇK ve KFOR'un ortak kontrolü altında olacak, 90 gün sonra kontrolü KFOR üstlenecektir.
- 90 gün içinde tüm UÇK mensupları askerden arındırılacaktır.
- UÇK, BMGK şartlarına uyararak UÇK'nın dönüşüm sürecini taahhüt edecektir (NATO, 1999a).

UÇK'nın silahları bırakması konusunda 20 Temmuz 1999 tarihinde gözle görülür bir gelişme olmuş, hafif silahların % 30'u silah depolarında muhafaza altına alınırken 20 Ağustos tarihinde ise % 60'ı muhafaza altına alınmıştır. 20 Eylül 1999 tarihinde ise KFOR, UÇK'nın tüm silahlarını bırakmasını sağlamıştır. Haziran 1999'da imzalanan anlaşma ile UÇK'nın tamamen silahsızlandırılarak Kosova Koruma Gücü (Kosova Protection Corps –KPC) haline dönüştürülmesi öngörülmüştür. UÇK 1 Şubat 2000 tarihinde yeniden teşkilatlandırılmış ve TMK (Trupat Mbrojtjes Se Kosoves-Kosova Savunma Birlikleri) adını almıştır. Anlaşmaya göre bu gücün bir ordu anlayışı çerçevesinde değil, sivil bir teşkilat olarak deprem, sel ve yangın gibi durumlarda kullanılacak sivil savunma gücü haline dönüştürülmesi kararlaştırılmıştır. Anlaşma çerçevesinde TMK'ya isyanları bastırmak, terörle mücadele, kanun ve düzeni korumak şeklinde bir görev verilmemiştir. TMK'nın yeni teşkilatında yasa dışı işlere karışmış elemanlarından büyük ölçüde temizlenmesi sağlanmış ve KFOR öncülüğünde TMK'nın verilen görevlere uygun olarak eğitilmesine başlanmıştır (Önen, 2006:100).

KFOR ile yapılan anlaşma çerçevesinde TMK teşkilatında 3000 aktif ve 2000 yedek olmak üzere toplamda 5000 personel bulunması, %10'unun azınlıklardan oluşması öngörülmüştür. TMK üyeleri, kamu görevi yapamazlar ve aktif olarak siyasi işlere karışamazlar ve kamu düzeninin korunmasına ilişkin kanunlara katılmaları yasaktır (NATO, 1999b). TMK genel olarak şu başlıklar altında faaliyetlerini yürütmektedir; Doğal afetlere müdahalede bulunma, Arama ve kurtarma faaliyetlerini yerine getirme, İnsani yardım faaliyetlerine katkı sunma, Mayın temizleme faaliyetlerine yardımcı olmak, Altyapının ve konutların yeniden inşasına yardımcı olmak gibi sivil savunma teşkilatına yönelik konulardır.

TMK sivil insani yardım teşkilatı olmaktan daha çok kendisini bir askeri kuruluş gibi göstermeye çalışmaktadır. Çok sayıda TMK elemanı, tehdit, kaçakçılık, hırsızlık, gasp, zorla

para alma ve savaş esnasında sivillere karşı işledikleri suçlardan yargılanmakta ya da hapis yatmaktadır (Önen, 2006:101-102).

3. Eski UÇK Savaşçılarının Demografik ve Ekonomik Verilerin Analizi

IMF'nin 1990'da Belgrad'a dayattığı ölümcül "ekonomik önlemleri" takiben Yugoslavya'ya ambargo uygulanması, Kosova'da sanayi ve tarım iflasının öncüsü olmuştur. Yoksulluk ve ekonomik çöküş etnik sorunları şiddetlendirirken yasadışı ticaretin ilerlemesini teşvik eden bir ortam yaratmıştır. Kosova'da işsizliğin oranı yüzde 70'e çıkmıştır. Binlerce işsiz genç (Genç kızlar dahil) UÇK'ya katılmaya zorlanmıştır (Chossudovsky, 1999).

Resmi olarak belirlenen 49 toplama merkezi ve IOM (Uluslararası Göç Teşkilatı) tarafından oluşturulan yedi ofiste kaydı bulunan 25.723 eski UÇK savaşçısının genel bir profilini oluşturmak mümkündür. Verilere göre üyelerin çoğu erkeklerden oluşurken kadınların oranı % 3'tür ve iyi eğitim seviyesine sahiptir. Eski savaşçıların büyük çoğunluğunun yerleşik bir aile hayatının, % 50'sinin evli olduğu, 58'inin ise çocuk sahibi olduğu gözlenmiştir. Genel olarak geniş aile yapıları ve yerel topluluklarla yakın bağları vardır. Üyelerin çoğunluğu 20 ile 40 yaş arasında olan UÇK'da çocuk asker durumu olmamıştır. Savaşın sonunda galip tarafta yer alan UÇK mensupları toplulukları tarafından kahraman olarak kabul edildiler. Sadece bir yıl savaşılar ve ailelerinden çok uzak kalmadılar (Barakat, Özerdem, 2005).

Kosova'daki silahlı örgütlenmede güçlü bir uluslararası mafya teşkilatı oluşturan bazı Arnavutların özellikle uyuşturucu ticaretinde büyük bir suçun içinde olduğu gerçekliği de vardır. Çok sayıda insanın ülke dışına kaçması, aralarında pek çoğunu karlı bir iş olan uyuşturucu işine yöneltmiş ve kısa sürede gerçekten iyi örgütlenmiştir. Interpol ve merkezi Viyana'da bulunan Uluslararası Uyuşturucu Denetim Masası doğu-batı bağlantılı çalışan Kosova Arnavutlarının yaygın mafya ağının varlığını tasdik etmiş ve değişik zamanlarda değişik ülke polislerince ele geçirilen kişiler ve elde edilen deliller bu işin büyüklüğünü göstermektedir. Bunlardan önem taşıyan rakam yalnızca İsviçre'de 1991-1993 arasında yaklaşık 300 Yugoslav vatandaşı Arnavut'un uyuşturucu suçundan yakalanmış olmalarıdır (Karatay,1998:139).

UÇK'nın finansmanını uyuşturucu trafiğinden elde ettiği savı, belli bir gerçeklik payı olsa da, en azından bu örgütün sosyolojik değerlendirmesi açısından fazla önemli değildi. Sosyolojik açıdan bakıldığında ikinci finans kaynağı, yani Batı'daki Arnavut diasporası daha önemli görünmektedir. Batıda 500 binin üzerinde Kosovalı Arnavut yaşamakta ve bunlar anavatanları Kosova ile olan ilişkilerini koparmamışlardır. Zaten UÇK da yayımladığı bildirimlerde, Arnavut diasporasını, sürekli kendilerine desteğe çağırılmış ve "anavatanın desteğe gereksinim duyduğu tarihi gün"ün gelmiş olduğunu anımsatmıştır (Tılıç, 1999:122).

İstihdam ve barınma özellikleri değerlendirildiğinde ise diğer verilere göre daha endişe vericidir. İstihdamla ilgili iki durum vardır. Üyelerin çoğu ya işsizdi ya da düşük ücretli işler yapıyordu. Yarıları 6 ile 15 kişi arasında kişiye bakmakla yükümlüydü. İkincisi ise eski savaşçıların çoğunun savaştan sonra askeri bir iş tercih etmesiydi. Savaştan önceki bölgelerine ve işlerine % 30'u dönmek istemiştir. İstihdam sorunlarına ek olarak barınma sorunu da mevcuttur. % 60'nın evleri ağır hasarlı ya da yıkılmış vaziyettedir. İstihdam ve barınma meselesi ise sadece UÇK savaşçılarına değil. Onların topluma entegrasyonu için zorlukların ortaya konabilmesi için tüm Kosova'nın sosyo-ekonomik gerçeklikler etrafında değerlendirilmesi gerekir. Düşük gelirliliği bir ülke olan Kosova'da ekonomik ve endüstriyel üretim olanaksızlıkları ve etkisiz finansal mekanizmalar savaş öncesi dönemden miras kalmıştır. Yüksek bir işsizliğe sahiptir. Nüfusun sosyo-ekonomik gelişimi Sırp rejimi tarafından dayatılan düzenlemelerle engellenmiştir. Fiziksel altyapı hasar görmüş, 120.000 ev yıkılmış, kara mayınları, patlamamış mühimmatlar, yanlış kullanılmış arazi ve kirli su gibi

çevre sorunları vardır. Nüfusun yarısından fazlası ya yerinden edilmiş ya da savaş sırasında mülteci durumuna düşmüştür. Arnavutlarla özellikle Sırp lar arasındaki etnik gerilim hala yüksektir. Çatışmalar esnasında bölgede devlet sistemi tamamen çökmüştür. Hükümet işleri UNMIK tarafından yürütülmektedir. Polis ve ceza infaz kurumları sıfırdan yapılandırılırken, karaborsa ve bölgesel mafya ağları yaygındır. Makedonya'daki Arnavut ve Slav Makedonlar arasındaki etnik gerilim Kosova'daki Arnavutlara yansımaktadır. Daha da önemlisi BM'nin 1244 sayılı kararı ülkenin siyasi geleceği konusunda belirsizlikler ve yapısal sorunlar yaşanacak olmasıdır (Barakat ve Özerdem, 2005).

4. UÇK'nın Dağıtılması ve Kosova Güvenlik Gücü'nün Kurulması (KSF)

Savaşın ardından BM bölgeye çok uluslu bir barış gücü gönderdi ve tüm Sırp ve Yugoslav güçleri kaldırıldı. UÇK sonunda askerden arındırıldı ve dağıldı. Liderlerinden bazıları siyasi partiler kurmaya devam etti ve Kosova yönetiminde aktif hale geldi. Kosova, 2008 yılında bağımsızlığını ilan etti (Britannica.com).

Temeli UÇK'ya dayanan Kosova Güvenlik Gücü (KSF) 2009 yılında oluşturulmuştur. NATO korumasında, Türkiye'nin de aralarında bulunduğu birçok ülkenin yardımları ile Kosova'nın askeri gücü olarak görev yapmaktadır (Emin, 2014:24).

KFOR'un görüşü KPC'nin yaratılması DDR sürecinin ayrılmaz bir parçasıydı. 800.000 yerinden edilmiş kişinin evlerine geri dönüşü ve aynı zamanda askerden arındırma göz korkutucuydu. DDR süreci eski UÇK savaşçılarının KPC ve Kosova Polis Teşkilatı'na (KPS) yerleştirilmesine izin verir. DDR sürecinde Uluslararası Göç Örgütü (IOM) eski UÇK mensuplarının yeniden entegrasyonuna ve eğitimine yardımcı oldu. IOM'un ana odak noktası Kosova Koruma Birliği (KPC) kapasitesi oluşturmaktır. Eğitim ve Doktrin Komutanlığı aracılığıyla (TRADOC), temel eğitim, astsubay eğitimi, Subay askeri eğitim ve öğretimi, İngilizce dil kursları, doktrin geliştirme, toplu eğitim ve alıştırmalar çatışma sonrası ortak kapasite oluşturmak ve TMK ile sivil nüfus arasında güveni geliştirmek IOM'un uyguladığı DDR programları bir model görevi görmüştür (Dreshaj, 2017).

Askersizleştirmenin ardından, UÇK'nın muharebe kanadının birçok üyesi, BM yetkisi altında bir acil durum müdahale örgütü olan yeni kurulan Kosova Koruma Birliği'ne (KPC) katıldı. KPC'de özellikle entegrasyon süreci kriterlerine uygun olarak daha kapsamlı azınlıklar ve cinsiyet eşitliği sağlanmaya çalışıldı. (Qehaja, Kosumi ve Qehaja, 2010). 2009 yılında KPC feshedildi ve yerini acil durum müdahale hizmetlerine ek olarak hafif güvenlik görevlerini yerine getiren Kosova Güvenlik Gücü (KSF) aldı. KPC'nin UÇK'nın doğrudan mirasçısı olarak tanımlanması, iç istikrar için potansiyel bir tehdit olarak algılandığı için uluslararası topluluğun Ahtisaari Planı ve Kosova Cumhuriyeti Anayasası, KPC'nin feshi çağrısında bulunmuştur. Ahtisaari Önerisi Ek VIII'in 5.Maddesine göre: Başlangıçta KSF, öncelikle kriz müdahalesi, patlayıcı madde imhası ve sivil korumadan sorumlu olacaktır. KSF, polis veya polis işlevlerini yerine getirmek üzere tasarlanacak ve hazırlanacaktır. Aynı belgenin 6.maddesine göre, dağılma, bu Anlaşmanın yürürlüğe girmesinden sonraki bir yıl içinde olacaktır. Bir demobilizasyon ve KPC üyeleri için yeniden bütünleşme süreci Uluslararası Topluluk tarafından geliştirilecektir. KSF'nin nispeten yüksek bir yüzdesi, eski KPC üyelerinden oluşuyordu. Çünkü çoğu yeni oluşturulan kuvvet için gerekli becerilere sahipti. Bununla birlikte eski UÇK savaşçılarının miktarı KPC'den önemli ölçüde daha düşüktür. Yeni kuvvet, ordu olarak adlandırılmasa da, yine insanlar tarafından bir sonraki adım olarak görülmüştür. Bu bekleyen ordu seçeneği, eski UÇK/KPC liderliği tarafından tercih edildi ve KFOR ve UNMIK, büyük miktarda eski UÇK'nın uzun vadeli sivil yeniden entegrasyonuna yol açmıştır (Marjamaki, 2016:37-39).

KSF hafif silahlı olacaktı ve tanklar, ağır silahlar gibi silahlara sahip olmayacaktı. Birçok KPC üyesi KSF'nin parçası olacaktı. Bu tavsiyeler sırasıyla 2008 ve 2009'da

uygulanmıştır. Kosova'nın yeni bağımsız hükümeti daha sonra bir Güvenlik Kuvvetleri Bakanlığı oluşturmuştur. Bununla bir savunma mimarisi yavaş yavaş şekillenmiştir. KSF'nin orduya dönüşmesi 2013 için öngörülüyordu fakat geri çekildi.1999'da KPC'nin kurulmasında olduğu gibi bir Kosova ordusu istikrar faktörü olacaktır (Duclos, 2016:53). Nitekim Kosova Meclisi 14 Aralık 2018 tarihinde ulusal bir düzenli ordu kurulmasına ilişkin kanun teklifini onaylamıştır. Kosova'nın 4 bin kişilik hafif silahlarla donatılmış güvenlik gücünün düzenli orduya dönüştürüleceği kararı alınmıştır. Kosova Başbakanı Ramush Haradinaj, Meclis'te tarihi bir oylama yapıldığını ifade ederek, "Ortak evimizde bizimle yaşayan herkes için barış vaat ediyoruz" demiştir (BBC, 2018). Sırp Hükümeti, UÇK'nın terörist bir grup olduğunu ve eski liderlerinin Sırbistan'a karşı savaş sırasında ve sonrasında işlenen suçlarda yargılanması gerektiğini savundu. Bireysel UÇK üyeleri, hem Kosova mahkemeleri hem de Lahey'de bulunan BM Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi (ICTY) tarafından savaş suçlarından yargılandı ve mahkum edildi. Ancak 2003 yılında eski UÇK üyelerini suçlamaya başlayan ICTY, sürekli olarak bazı UÇK üyelerinin zulüm işlediğini tespit ederken, savcılar UÇK'nın sivilleri hedef alma veya savaş suçlarına karışma politikası olduğunu kanıtlayamadı. Sonuç olarak, ICTY tarafından yargılanan üst düzey UÇK üyeleri büyük ölçüde beraat etmiştir (Britannica.com).

UÇK'nın istihbarat ağının dağıtılıp dağıtılmadığına dair sorular varlığını sürdürmüştür. Savaş sırasında ZKZ (Zbulim-Kunderzbulim veya İstihbarat-Karşı İstihbarat) bölge komutanları doğrudan genelkurmay yetkisi altındaydı.1999'un sonunda durum benzer kalmıştır. KPC çeşitli departmanları için G1'den G6'ya kadar NATO kısaltmalarını bile benimsemişti. G2, KPC Karargahının ve her RTG'nin istihbarat hücreydi (eski ZKZ). KPC'nin nihai yapısı artık açık bir şekilde bir gizli servis içermiyor, ancak eski UÇK'nın halihazırda mevcut olan bir ağdan vazgeçmesi için büyük bir fedakarlık olacaktır. KPC genelkurmayının, eski bir ZKZ subayı olan Fadıl Kodra başkanlığındaki bir "bilgi departmanı" vardır (International Crisis Group, 2000).

Siyasi yapı ise, yeni UÇK'nın en görünür ve açık olan kamusal yüzü olmuştur. UÇK'nın siyasi liderliğinde yer alanların çoğu, geçici hükümet ve belediyelerdeki çeşitli düzeylerde meslek eğitimi ve istihdam programları ile ödüllendirilmiştir. Aynı zamanda bu elemanların başka işlere yerleştirilmesi ve sivil hayata yeniden entegre edilmesi konusunda hükümetin NATO başta olmak üzere uluslararası kuruluşlarla işbirliği içinde programlar geliştirmesi kaçınılmaz olmuştur. Uluslararası toplumun bu eski mensupların topluma yeniden kazandırılması konusunda yürüttüğü çabaların ve sunduğu katkıların başarılı olduğunu söyleyebiliriz (International Crisis Group, 2000).

Sonuç

Bu çalışma kapsamında yapılan araştırmalar sonucu elde edilen veriler, uluslararası toplumun Kosova'daki eski UÇK savaşçılarının yeniden entegrasyon stratejisinin yenilikçi, esnek ve hırslı bir karaktere sahip olduğunu, eski savaşçıların çoğunluğu için kazançlı bir istihdam ve geçim çerçevesi sağladığını göstermiştir. Çalışma eski savaşçıların başarılı bir şekilde yeniden entegrasyonu ile savaştan barışa geçiş sırasında hem mikro hem de makro düzeylerde güvenlik ortamının korunması ve güçlendirilmesi arasında önemli bir bağlantı olduğu görüşünü desteklemektedir. Bilginin spekülatif doğası nedeniyle, eski UÇK savaşçılarının Makedonya ve Sırbistan'daki bölgesel çatışmalara doğrudan ve yaygın bir şekilde dahil olup olmadıklarını değerlendirmek zordur. Bununla birlikte, Kosova'daki yeniden entegrasyon stratejisi olmasaydı eski UÇK savaşçılarının bu bölgesel çatışmalara daha geniş bir katılımı olacağı iddia edilebilir. Kosova'daki eski savaşçılara çatışma sonrası ortamda hayatlarını yeniden kurmaları için etkili bir alternatifin bütünleşme stratejisiyle

sunulması etkili olmuştur. Bu mikro düzeyde güvenliğin sağlanmasında kesinlikle önemli bir rol oynamıştır.

Dünyanın diğer bölgelerindeki çatışma alanlarındaki DDR sürecine kıyasla Kosova'da demografik ve eğitim programları açısından daha az sorun yaşanmıştır. Buna rağmen Kosova'nın ekonomik özelliklerindeki yetersizliklerin ciddi sorunlar teşkil ettiği söylenebilir. Kosova'daki dava, esas olarak "savaşan" taraf olan bir etnik gruptan geliyordu. Eski savaşçıların çoğunluğu UÇK ile kısa sürede olsa ilişki bağları vardı ve güçlü aile yapılarıyla birlikte iyi eğitim seviyesine sahip kişilerdi. Bununla birlikte, Kosova'nın sosyo-ekonomik ve politik gerçekleri içinde, yeniden bütünleşme sorunu çok büyük olmuştur. Genel olarak işsizlik oranının yüzde 70'e kadar çıktığı bir ortamda, özellikle anlamlı istihdam imkânlarının sağlanmasında durum böyleydi.

Kosova deneyimi, eski savaşçıları belirli bir yararlanıcı grup olarak hedeflemenin güvenlik açısından önemli ve gerekli olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, yeniden entegrasyon stratejilerinin tasarımında ve uygulanmasında yapılacak en büyük hata, eski savaşçıları tamamen güvenlik riski perspektifinden ele almak ve onları "meşgul" tutma yaklaşımını aşırı bir amaç olarak benimsemek olacaktır. Diğer bir deyişle, sürecin iş yükünü bir insan kaynağı geliştirme perspektifinden ele alması gerekir. Daha da önemlisi, mali kısıtlamalar nedeniyle bazı eski savaşçıların yardımsız kalmasını önlemek için yeniden entegrasyon faydalarının sağlanmasında tutarlılık sağlanması gerekir. Bu, barış süreci için en yüksek güvenlik riskini oluşturabilir. Yeniden entegrasyon stratejisinin çerçevesi tamamlanmadan önce insan kaynaklarının mesleki, yönetim ve girişimcilik alanlarına etkili bir şekilde tahsisinin yanı sıra ekonomik bağlamın genel bir değerlendirmesi (işgücü piyasasının analizine özel bir vurgu ile) yapılmalıdır.

Eski Yugoslavya genelinde yaşanan ve bazı dönemler tekrarlayabilen çatışmalar eski savaşçıların barış ve düzen ortamı kurulması konusunda isteksizlik hissine kapılmasına neden olmuştur. TMK projesi her ne kadar sivil savunma birliği gibi görev almış olsalar da eski savaşçılardan bir kısmına bir süre daha üniformalı olarak istihdam edilme imkanı vererek içlerindeki asker olarak kalma isteğini gerçekleştirmiştir. TMK'nın takviye edilmesi de birçok zayıf yönlerine rağmen başarılı bir süreç olarak değerlendirilebilir. Bu takviye savaştan ancak birkaç yıl sonra gerçekleşmiş, azınlıkların ve kadınların KPC içinde istihdamı mümkün olmuştur. Süreç içinde demokratik denetimin yetersizliği ise olumsuz bir izlenim bırakmıştır. Kosova'nın sosyo-ekonomik şartları göz önüne alındığında eski UÇK mensuplarının silahsızlandırılması, tasfiyesi ve topluma kazandırmalarına yönelik faaliyetlerin başarılı olduğunu söyleyebiliriz.

Kaynakça

- Akyeşilmen, N. (2013). Barışı Konuşmak; Teori ve Pratikte Çatışma Yönetimi, Ankara, ODTÜ Yayıncılık.
- Ariño, A. V. ve Morena, G. R. (2008). "An Approach to the Kosovo Post-War Rehabilitation Process from a Gender Perspective", <http://escolapau.uab.cat/img/qcp/qcp02i.pdf>, 27.12.2020.
- Arı, T. (2013). Uluslararası İlişkilere Giriş. Bursa: MKM Yayıncılık.
- Balbay, M. (1998). Balkanlar, İstanbul, Çağdaş Yayınları.
- Barakat, S. ve Özerdem, A. (2005). "Impact of the Reintegration of Former KLA", International Journal of Peace Studies, Volume 10, Number 1, p.27-45.

- Banholzer, L. (2013). "When do Disarmament, Demobilization and Reintegration programs succeed", https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2367307 , 02.01.2021.
- Bekaj, A. R. (2010). The KLA and the Kosovo War: From Intra-state Conflict to Independent Country, Berghof Transitions Series no. 8, Berghof Conflict Research, Berlin.
- Carames, A., Vicens F. ve Sanz, E. (2007). Analysis of DDR Programmes in the World During 2006, Bellaterra, School for a Culture of Peace.
- Chossudovsky, M. (1999). "Kosovo 'Freedom Fighters' By Organised Crime", <http://www.sarantakos.com/kosovo/ks24kla.html>, 03.01.2021.
- Coşkun, B. D. (2010). "Kosova'nın Bağımsızlığı ve Türk Dış Politikası", Uluslararası İlişkiler, Cilt 27, Sayı 27, s. 51-86.
- Craig, L. E. ve West, J. (1999). "The Kosovo Liberation Army: Does Clinton Policy Support Group with Terror, Drug Ties? , <https://fas.org/irp/world/para/docs/fr033199.htm> , 03.01.2021.
- Drejhas, C. J. (2017). "Security Sector Reform in Post-Conflict Kosovo", <https://publications.armywarcollege.edu/pubs/3417.pdf> , 02.01.2021.
- Duclos, N. (2016). "The DDR in Kosovo: collision and collusion among international administrators and combatans", Peacebuilding, 4:1, 41-53, <http://dx.doi.org/10.1080/21647259.2015.1099260> , 15.01.2021
- Emin, N. (2014). Kosova Siyasetini Anlama Kılavuzu, Ankara, SETA.
- International Crisis Group (2000), What Happened to the KLA?, <https://www.refworld.org/docid/3ae6a6df0.html> , 04.01.2021.
- Kadriaj, S. (2008). Kosova Sorunu, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karatay, O. (1998). Kosova Kanlı Ova, İstanbul, İz Yayıncılık.
- KFOR, <https://www.rks-gov.net/EN/f255/security/kfor> , 14.07.2021.
- Knight, W. A. (2009). "Linking DDR and SSR in post conflict peace-building in America: An overview", African Journal of Political Science and International Relations, Vol.4(1), pp. 029-054.
- Kosovo Liberation Army, <https://www.britannica.com/topic/Kosovo-Liberation-Army> , 25.12.2020.
- "Kosova Ordusu Düzenli Orduya Onay Verdi, Sırbistan Öfkeli". (14 Aralık 2018), <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-46565321> , 19.01.2021
- Marjamaki, J. (2016). Security Sector Development in Post-Conflict:Kosovo, Master of Social Sciences, University of Tampere, School of Social Sciences and Humanities.
- NATO, (1999). KFOR Press Conference by Dr Kouchner, Special Representative of the Secretary General and Lt Gen Mike Jackson- COMKFOR, <https://www.nato.int/kosovo/press/1999/k990921b.htm> , 14.01.2021.
- NATO, (1999b). Military Technical Agreement, <https://www.nato.int/kosovo/docu/a990609a.htm>, 01.01.2021.
- NATO, (1999a). Undertaking of Demilitarisation and Transformation by the UÇK, <https://www.nato.int/KFOR/docu/docs/pdf/uck.pdf> , 12.01.2021.

- Önen, A. M. (2006). Kosova'nın Nihai Statüsü: Tarihi Süreç ve Günümüzdeki Gelişmelerin İncelenmesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi.
- Radan, P. (2002). "The National Question and Internal Administrative Borders in Yugoslavia 1918-1991", The Break up of Yugoslavia and International Law, NewYork, p.135-159.
- Qehaja, R., KOSUMI, K. Ve Qehaja, F. (2010). "The Process of Demobilization and Integration of Former Kosovo Liberation Army Members – Kosovo's Perspective", <http://www.qkss.org/en/Occasional-Papers/The-process-of-demobilization-and-integration-of-former-Kosovo-Liberation-Army-members-Kosovos-perspective-146>, 17.01.2021.
- Tılıç, L. D. (1999). Milliyetçiliğin Pençesindeki Kartal Kosova, Ankara, Ümit Yayıncılık.
- Wohl, J. S. ve Sambanis, N. (2010). "Disarmoment, Demobilization and Reintegration Programs: An Assesment", https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1906329 , 05.01.2021.
- Yılmaz, S. (2013). "Silahlı Örgütler Üzerinde Çatışma Yönetimi: Silah Bıraktırma, Tasfiye ve Bütünleştirme", Yönetim ve Ekonomi, Sayı:1, Celal Bayar Üniversitesi İİBF, s.327-340.